

עבודת 'ניפוי' התלמוד

בדברים הבאים אסביר בקצרה, על ידי דוגמא אחת, את משמעות ואופן העבודה שלי ביצירת המהדורה החדשה של התלמוד (מהדורת "בעין תמימה"). את אב הטיפוס למהדורה זו תוכלו לראות כאן:

<https://innocent-eye.com/%d7%99%d7%a6%d7%99%d7%90%d7%95%d7%aa-%d7%94%d7%a9%d7%91%d7%aa-%d7%97%d7%9c%d7%a7-%d7%a8%d7%90%d7%a9%d7%95%d7%9f/>

*

אופי הטקסט והמלאכה

התלמוד נחתם והועלה על הכתב לאחר ימי רב אשי, סביב שנת 450 לסה"נ. לאחר ההעלאה הראשונית על הכתב, עבר התלמוד תחת ידים נוספות שערכו חלק מהסוגיות שלו והוסיפו לו קטעים שונים. חלק מן הקטעים יובאו ממקומות אחרים בש"ס (ואולי גם ממקורות חז"ליים נוספים) וחלקם נוצרו בידי מלמדי, לומדי ומעתיקי התלמוד שלאחר דור החתימה.

כל מי שהתוודע לתוספות אלה, מרגיש שפעמים רבות הן מפריעות להילוך הסוגיה ומשפיעות על תוכנה ומגמתה. המשימה היא ניפוי התלמוד מתוספות אלה, והוצאתו המחודשת כטקסט רציף והגיוני המשקף נאמנה את תורת חז"ל (להבדיל מתורת הגאונים ודומיהם מימי הביניים). הכלים בהם אני משתמש הם אקדמיים, אבל איני יכול להתחייב לכללים הנהוגים באקדמיה – פשוט כיוון שאינם משרתים את מטרתי. מה שייראה לאחדים כגיבוב של מקורות ולשונות, יראה בעיני אחרים, אני מקווה, כפסיפס מרהיב.

המטרה היא, בסופו של דבר, להוציא לאור את החכמה והיופי המכוסים בין הדפים, ולאפשר לכל מי שנפשו חשקה בכך למצוא יהדות אפשרית - בעלת היגיון וסדר, דרכם מתגלים יופיה ועומקה האמיתיים. אני מקווה שהחזרת ההיגיון, השכל הישר, לדפי התלמוד תפתח את שערי לקהלים רחבים יותר מאלו הקיימים היום, וכן תאפשר את הופעתה של החכמה בחיים הממשיים שלנו כיחידים וכעם.¹

*

להרחבה על תפיסתי את אופן היווצרות התלמוד, אתם מוזמנים לקרוא כאן:

<https://innocent-eye.com/%d7%9e%d7%91%d7%95%d7%90-%d7%9c%d7%aa%d7%9c%d7%9e%d7%95%d7%93>

¹ בשלב הבא הייתי רוצה לתרגם את התלמוד לעברית.

דוגמא לעבודת ה'ניפוי'

בדברים הבאים אדגים את חשיבות עבודת הניפוי עליה אני מדבר. נעסוק במימרא קצרה של עולא שנפסקה להלכה, מתוך מסכת שבת דף ח' ע"ב.

רגע לפני שנכנס לסוגיה עלינו להכיר את המימרא הבאה ואת דברי אביי ורבא עליה:

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: לבינה זקופה ברשות הרבים, זרק² ונח בפניה – חייב, על גבה – פטור.

אביי ורבא, דאמרי תרוייהו: והוא שגבוהה שלשה, דלא דרסי לה רבים [...].

לענייננו, המסקנה מדברים אלו היא שרשות הרבים רלוונטית רק עד שלושה טפחים מעל פני הקרקע, במקרה בו נזרק חפץ ונוחת על גבי אובייקט הניצב בה. כיוון שרבים ההולכים מתעלמים מחפץ הנמוך משלושה טפחים ודורסים אותו, הוא נחשב כארץ ממש ולכן כרשות הרבים.³

מתוך דברים אלו נפנה למימרא הבאה:

אמר עולא: עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפין עליו, וזרק ונח על גביו – חייב.

מאי טעמא? פחות משלשה - מדרס דרסי ליה רבים, משלשה ועד תשעה - לא מדרס דרסי ליה ולא כתופי מכתפי, תשעה - ודאי מכתפין עליויה.

מה ניתן ללמוד מדברי עולא? אביא את דברי הרמב"ם במשנה תורה (שבת יד, ח):

מקום שיש בגובהו תשעה טפחים מצומצמות, לא פחות ולא יתר, ברשות הרבים - הרי הוא כרשות הרבים, ואין משגיחין על מידת אורכו ומידת רוחבו, בין רחב בין קצר, מפני שרבים מכתפין עליו. אבל אם היה יתר על תשעה או פחות: אם היה בו ארבעה על ארבעה או יתר - הרי הוא כרמלית; ואם אין בו ארבעה על ארבעה - הרי הוא מקום פטור.

המסקנה של הרמב"ם נובעת ישירות מהנימוק המופיע מהגמרא: המקרה של עמוד בגובה תשעה טפחים שרבים מכתפים עליו הוא מקרה יוצא דופן, ייחודי, שרק הוא נחשב כחלק מרשות הרבים. כל אובייקט אחר בין שלושה לתשעה טפחים אינו יכול להיות רשות הרבים.

אבל האם הנימוק המופיע בתלמוד הוא אכן הנימוק הנכון? מדוע לצמצם את הדין אך ורק לתשעה טפחים? האם הרבים לא משתמשים גם בספסל, לדוגמא, שגבהו כחמישה טפחים? למעשה, אין הגיון בקביעה שדין עמוד תשעה טפחים הוא דין ייחודי. האמת היא שהבחירה בתשעה טפחים הייתה על מנת לסמן את הגבול העליון – יותר מתשעה טפחים, יחד עם חפץ קטן שגבהו טפח, נגיע כבר למעלה מעשרה טפחים והדין ישתנה.⁴ אבל ברור שבין שלושה טפחים לבין תשעה יש עוד מקום רב לשימוש הרבים!

הכלל שעולא בא ללמד אותנו הוא שכל אובייקט שמשמש לרבים, המגיע עד לגובה של עשרה טפחים⁵ - על אף שהוא גבוה משלושה טפחים ולא נחשב עוד כארץ עצמה, עדיין נחשב כחלק מרשות הרבים.

² מרשות היחיד.

³ עד שלושה טפחים – לבוד.

⁴ אין רשות הרבים תופסת למעלה מעשרה טפחים, ראו עמ' 21.

⁵ כולל החפץ.

רשות הרבים כוללת את האובייקטים הנמצאים בה, כולל העמודים, הספסלים, מתקני השעשועים, השולחנות הנמוכים, וכל דבר שהרבים משתמשים בו. פתאום רשות הרבים חוזרת להיות **מרחב** בעל ממשות קיומית.

והנה עבודת הניפוי: הנימוק המופיע לאחר דברי עולא הוא מאוחר וגורם לאבדן ההיגיון ההלכתי. הוא מכיר אך ורק שני נימוקים – דריסה וכתוף; שניהם נידונו בגמרא והוא מביא אותם מתוך מה שקיים לפניו. הוא חסר את היכולת הסְבֵרֵתית המתייחסת למהות של הקביעות ההלכתיות. על מנת שהמחשבה תחזור למקורה יש להסיר אותנו ולהתייחס אליו כפרשנות אפשרית אך לא בלעדית, שניתן בהחלט למצוא טובות ממנה.⁶

דוגמא זו היא אחת מאינספור מקרים דומים יותר או פחות בתלמוד. אולי היא נתפסת בעיניכם כקטנה וכלא משמעותית, אך בסופו של דבר תהליך מלא של צירוף התלמוד מן הסיגים שבו יאפשר לנו לראות מחדש את היהדות כפי שהיא באמת, בעיניהם של חז"ל. יהדות גדולה מהחיים, אבל עם זאת של החיים עצמם. ומשם – בחזרה לתורה שבעל פה, על כל ההשלכות.

⁶ אני מוכן להרחיב את רשות הרבים – גם אם זה אומר ריבוי איסורים. החיבור בין הגוף והנפש, בין ההלכה והרוח חשובים יותר.